

Kirjallisuus

- Ahonen, Marke (kääntänyt ja selitykset laatinut) (2002), *Diogenes Laertios: Merkittävien filosofien elämä ja opit*, Summa, Helsinki.
- Annas, Julia (1992), *Hellenistic Philosophy of Mind*, University of California Press, Berkeley/Los Angeles/London.
- Barnes, Jonathan (1982), "Medicine, Experience, and Logic", teoksessa Barnes, Brunschwig, Burnyeat & Schofield (toim.) (1982), s. 24–68.
- Barnes, Jonathan, Jacques Brunschwig, Myles Burnyeat & Malcolm Schofield (toim.) (1982), *Science and Speculation. Studies in Hellenistic Theory and Practice*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Burnyeat, Myles (1982), "Gods and Heaps", teoksessa Schofield ja Nussbaum (toim.) (1982), s. 315–338.
- Bury, R. G. (toim. & käänt.) (1960), *Sextus Empiricus. Against the Logicians II* (Loeb Classical Library), Harvard University Press, Cambridge MA.
- Evans, Gareth & John McDowell (toim.) (1976), *Truth and Meaning: Essays in Semantics*, Oxford University Press, Oxford.
- Graf, Delia & Timothy Williamson (toim.) (2002), *Vagueness* (The International Research Library of Philosophy 27), Ashgate, Aldershot.
- Halldén, Sören (1949), *The Logic of Nonsense* (Uppsala Universitets Årsskrift), Lundequist, Uppsala.
- Keefe, Rosanna & Peter Smith (toim.) (1997), *Vagueness: A Reader* (A Bradford Book), The MIT Press, Cambridge MA.
- Knuuttila, Simo & Juha Sihvola (2000), "Ancient Scepticism and Philosophy of Religion", teoksessa Sihvola (toim.) (2000), s. 125–144.
- Long, Anthony A. & David Sedley (1987), *The Hellenistic Philosophers. Translations of the Principal Sources with Philosophical Commentary*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Nuchelmans, Gabriel (1973), *Theories of the Proposition. Ancient and Medieval Conceptions of the Bearers of Truth and Falsity* (North-Holland Linguistic Series), North-Holland Publishing Company, Amsterdam/London.
- Schofield, Malcolm & Martha Craven Nussbaum (toim.) (1982), *Language and Logos. Studies in Ancient Greek Philosophy Presented to G. E. L. Owen*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sedley, David (1977), "Diodorus Cronus and Hellenistic Philosophy", *Proceedings of the Cambridge Philological Society* 203 (New Series 23), 74–118.
- Sihvola, Juha (toim.) (2000), *Ancient Scepticism and the Sceptical Tradition* (*Acta Philosophica Fennica* 66), Suomen Filosofinen Yhdistys, Helsinki.
- Williamson, Timothy (1994), *Vagueness* (The Problems of Philosophy, Their Past and Present), Routledge, London.
- Wright, Crispin (1976), "Language-Mastery and the Sorites Paradox", teoksessa Evans & McDowell (toim.), s. 223–247.

HUMEN PYRRHONISMIN KIELTO

Jani Hakkarainen

1. Alkusanat

Möhäisantiikin skeptikko Sextos Empeirikos 100-luvun lopulta (Barnes 2000, xii) raportoi teoksessaan Pyrroneion hypotyposeon "Pyrrhonismien pääpiirteet", että pyrrhonisti ei hyväksy eikä kiellä (Sextus 1933 ja 2000, I.7, 10, 196). Hyväksymisellä hän tarkoittaa sitoutumista $x:n$ totuuteen ja kieltämisellä $x:n$ totuuden kieltämistä (Sextus 1933 ja 2000, I.1). Kieltäminen on siis oikeastaan totuudellista hylkäämistä. Ajattelun (*dianoia*) tilaa (*stasis*), jossa pyrrhonisti ei kykene aleettisesti hyväksymään eikä hylkäämään, Sextos kuvaa termillä *epokhe* (Sextus 1933 ja 2000, I.10 ja 196). *Epokhe* koskee vastakkaisia *logoksia*, vaikutelmia (*fainomena*) tai ajatuksia (*noonmena*) samasta asiasta, joista pyrrhonisti ei kykene erottamaan totuudellista *logosta* (Sextus 1933 ja 2000, I.8 ja 10). *Logokset* vaikuttavat ajattelulle yhtä vakuuttavilta, mitä Sextos kuvaa termillä *isotheneia* (Sextus 1933 ja 2000, I.10). Vastauksessaan kysymykseen, onko skeptikolla uskomuksia (*dogma*), Sextos painottaa, että *epokhe* ei ole universaalia. Se koskee vain epäselviä tutkimuksen kohteita, ei sitoutumista esimerkiksi vaikutelmiin, jotka eivät ole tahdonalaisia. Kun pyrrhonisti tuntee esimerkiksi kylmyyttä, hän uskoo, että hänellä on kylmä. Ne filosofit, jotka hyväksyvät jonkin *logoksen* epäselvistä tutkimuksen kohteista ja väittävät löytäneensä totuuden, ovat dogmaatikkoja (Sextus 1933 ja 2000, I.1–3).

2. Johdanto

Filosofian historioissa David Hume on usein esiintynyt uuden ajan arkkiskeptikonä. Vastoin tätä kuvaa analysoin artikkelissa Humeen pyrrhonismin kieltoa, hänen vasta-argumenttiaan pyrrhonismille, jonka hän esittää teoksensa *An Enquiry*

concerning Human Understanding (1748 nimellä *Philosophical Essays Concerning Human Understanding*) viimeisen, XII luvun (*Of the Academical or Sceptical Philosophy*) toisen osan viimeisessä kappaleessa. Vasta-argumentti kuuluu seuraavasti:

1 For here is the chief and most confounding objection to excessive scepticism, that no durable
2 good can ever result from it; while it remains in its full force and vigour. We need only ask such
3 a sceptic, *What his meaning is? And what he proposes by all these curious researches?* He is
4 immediately at a loss, and knows not what to answer. A COPERNICAN or PTOLEMAIC, who
5 supports each his different system of astronomy, may hope to produce a conviction, which will
6 remain constant and durable, with his audience. A STOIC or EPICUREAN displays principles,
7 which may not only be durable, but which have an effect on conduct and behaviour. But a
8 PYRRHONIAN cannot expect, that his philosophy will have any constant influence on the mind:
9 Or if it had, that its influence would be beneficial to society. On the contrary, he must
10 acknowledge, if he will acknowledge any thing, that all human life must perish, were his
11 principles universally and steadily to prevail. All discourse, all action would immediately cease;
12 and men remain in a total lethargy, till the necessities of nature, unsatisfied, put an end to their
13 miserable existence. It is true; so fatal an event is very little to be dreaded. Nature is always too
14 strong for principle. And though a PYRRHONIAN may throw himself or others into a momentary
15 amazement and confusion by his profound reasonings; the first and most trivial event in life will
16 put to flight all his doubts and scruples, and leave him the same, in every point of action and
17 speculation, with the philosophers of every other sect, or with those who never concerned
18 themselves in any philosophical researches. (Hume 1999, 12.2.23)

Artikkelini on kaksiosainen. Aloitan sen esittämällä tiivistetyn tulkinnan siitä, mitä Hume käsittää pyrrhonismilla. Toisessa osassa suoritan varsinaisen työn eli esitän tulkintani vasta-argumentista. Ensimmäisen Enquiryyn lisäksi olen käyttänyt lähteinä Humen niin sanottua toista Enquiryä *An Enquiry concerning the Principles of Morals* (1751; EPM), hänen esikoisteostaan *A Treatise of Human Nature* (III kirja, 1739–40; T) ja postuumia *Dialogues concerning Natural Religion* (1779; DNR).

3. Hume pyrrhonismikonseptio

Humelle pyrrhonismi on *liiallista tutkimusta seuraavaa skeptisismiä* (excessive consequent scepticism) (Hume 1999, 12.2.21 ja 12.3.24) hänen skeptisismien luokittelussaan, joka on esitetty ensimmäisen Enquiryyn XII luvussa. Lainauksessa on siis kyse argumentista juuri pyrrhonismia vastaan, koska Hume sanoo sen olevan kohdistettu ”liialliseen skeptisismiin”.

Hume esittää sekä kuluneita (trite) tai populaareja että syvällisiä (profound) tai filosofisia pyrrhonistisia argumentteja molempia tosiasiauskomusten lähteitä eli sekä aisteja että tosiasiapäätelyä (reasoning concerning matter of fact) vastaan. Rajoitetun tilan vuoksi keskityn artikkelissa pyrrhonismiin tosiasiauskomuksia, en abstraktia päätelyä ja intuitiota vastaan (ks. Hume 1999, 12.2.18–20). Kulu-neet ja populaarit argumentit hän kumoaa välittömästi niiden esittämisen jälkeen.

Syvälliset ja filosofiset ovat sen sijaan vaikeampi pala. Ne ”eivät jätä sijaa vastaukselle”¹ tai ”eivät ole yhtä helposti ratkaistavissa”.² (Mt., 12.n.34 ja 12.1.6.) Syvälliset argumentit Hume ottaa todella vakavasti. Niitä hän esittää kolme. Kaksi ensimmäistä on suunnattu aisteja vastaan ja kolmas tosiasiapäätelyä vastaan.³ Argumenteilla on kuitenkin yhteinen rakenne: ne kaikki tähtäävät ratkaisemattomaan konfliktiin luonnonvaistojen (natural instincts) ja järjen (reason) välillä kahden fundamentaalisen uskomuksen perustassa.

Hume pyrrhonisti ottaa hyökkäyksensä kohteeksi uskomuksen ulkomaailman olemassaoloon ja niin sanotun yhtenäisyysprinsiipin (uniformity principle).⁴ Näistä kahdesta uskemuksesta riippuu aistien ja tosiasiapäätelyn pätevyys. Koska ihmisellä ei ole muita tosiasiauskomuksien lähteitä, kaikkien tosiasiauskomuksien pätevyys on siis vaakalaudalla.

Hume pyrrhonisti tähtää kahdella aisteja vastaan suunnatulla argumentilla seuraavaan konfliktiin. Kaksi fundamentaalista uskomusta voidaan perustaa joko luonnonvaistolla tai järjellä. Molemmat kyvyt ovat kuitenkin harhaanjohtavia. Luonnonvaistot johtavat virheelliseen uskemukseen, että ihminen havaitsee ulkomaailman objektit suoraan (suora tai naiivi realismi). Järki johtaa absurdiin ja paradoksaaliseen uskemukseen: ulkomaailmaa ei ole olemassa. Hume mukaan pyrrhonisti tavoittelee tällä konfliktilla *mentaalista kausaalista efektiä*, jota hän kuvaa termeillä ”hämmennys ja päättämättömyys ja sekaannus”.⁵ (Mt., 12.n.34, 12.2.22–23.) Tulkitsen Hume viittaavan tällä kuvauksella Sekstoksen termiin *isostheneia*. Sekstoksen mukaan *isostheneia* on tila, jossa kaksi konfliktissa olevaa vaikutelmaa tai ajatusta vaikuttavat pyrrhonistista yhtä vahvoilta. Tästä seuraa kausaalisesti, että pyrrhonisti ei kykene valitsemaan, kumpaa vaikutelmaa tai ajatusta pitää totena, toisin sanoen: kumpaan uskoa. *Isostheneiasta* seuraa siis kausaalisesti uskemuksesta pidättäytyminen, *epokhe*. (Sextus 1933 ja 2000, I.8.) Hume pyrrhonistin strategia on laaja-alaisempi. Hän pyrkii kaikkien tosiasiauskomusten perustassa ratkaisemattomaan konfliktiin ja sen aiheuttamaan *isostheneia*-tilaan. Sekstoksen esityksen perusteella voidaan olettaa, että myös Hume pyrrhonisti tavoittelee *epokheta*. Tämän oletuksen vahvistaa se, että Hume tuotannon läpäisevä pyrrhonismikonseptio on juuri uskumuksista pidättäytyminen (esim. Hume 1999, 12.1.2; 2000, 1.4.1.6 ja 8 sekä 1.4.7.8; 1993, I.34). Uskumuksista pidättäytyminen on lisäksi kaikissa kohdissa universaalia, se koskee kaikkia uskomuksia.⁶

Tosiasiauskomusten kohdalla Hume pyrrhonismikonseptio on siis tiivistetysti seuraava. Kaikkien tosiasiauskomusten perustassa on ratkaisematon konfliktitilanne luonnonvaistojen ja järjen välillä. Tästä aiheutuu kausaalisesti hämmennys, sekaannus ja päättämättömyys perustan suhteen, *isostheneia*. Koska pyrrhonisti ei kykene sitoutumaan luonnonvaistoihin eikä järkeen, mentaalisen kausaalisena efektinä on uskumuksista pidättäytyminen ulkomaailman olemassaolon ja yhtenäisyysprinsiipin kohdalla. Koska nämä kaksi uskomusta perustavat kaikki tosiasiauskomukset, seuraa kausaalisesti kaikkia tosiasiauskomuksia koskeva *epokhe*. Hume pyrrhonisti pidättäytyy tosiasiallisesti kaikista tosiasiauskomuk-

sista. Jos oletamme, että kuvio on sama intuition ja abstraktin päättelyn kohdalla, pyrrhonisti pidättäytyy myös kaikista ideoiden suhteita koskevista uskomuksista.

4. Vasta-argumentti

Hume aloittaa vasta-argumenttinsa toteamalla, että se on kaikkein kumoavin argumentti pyrrhonismia vastaan. Tämän jälkeen hän esittää vasta-argumenttinsa päätelmän, että *pyrrhonismi ei voi koskaan aiheuttaa mitään kestävää hyvää*. Tulokintani mukaan vasta-argumentissa on kaksi haaraa, jotka yhdessä pyrkivät argumentoimaan vasta-argumentin päätelmän. Ensimmäisen haaran päätelmänä on väite, että *pyrrhonismilla ei tosiasiallisesti voi olla mitään kestävää vaikutusta mieleen*. Toinen haara tarkastelee tämän väitteen kieltoa: *pyrrhonismilla voi olla kestävä vaikutus mieleen*.

Väitteeni on, että ensimmäinen haara perustuu Humen eksperimentaaliseen *belief*-teorialle, jonka hän esittää Enquiry:n V luvussa ja Treatisen osassa 1.3. Riittää, kun teoriasta todetaan seuraavaa. Teorian mukaan ainakin eräät uskomukset koskien toasioita, joista meillä ei ole kokemusta, ja yhtenäisyysprinsiippi eivät ole tahdonalaisia. Sillä ne aiheuttaa tottumus (custom) eikä voluntaarinen järki. Tottumus pakottaa meidät uskomaan niihin. (Hume 1999, 5.1.5. 8 ja 10) Vaikka pyrrhonistiset argumentit voivat aiheuttaa hetkellisen *isostheneian* ja universaalien *epokhen*, tottumus hävittää tämän efektin hyvin nopeasti. Tottumus palauttaa pyrrhonistin samaan tilaan muiden ihmisten kanssa. Tähän katson Hume viittaavan riveillä 13–18 eli ensimmäisen haaran päätelmän perustelussaan. Eksperimentaalisen *belief*-teoriansa perusteella Hume voi väittää, että pyrrhonismin vaikutus voi olla vain hetkellistä, ei kestävää. On siis tosiasiallisesti mahdotonta, että pyrrhonismilla on kestävä vaikutus ihmismieleen, mikä on ensimmäisen haaran päätelmä. Päätelmän lausumaton implikaatio on, että pyrrhonismin kestävä *hyvä* vaikutus ihmismieleen on tosiasiallisesti mahdotonta. Sillä mikä tahansa kestävä vaikutus mukaan lukien kestävä hyvä vaikutus on tosiasiallisesti mahdotonta.

Vasta-argumentin toisessa haarassa riveillä 9–13 oletetaan, että ensimmäisen haaran päätelmä on epätosi. On mahdollista, että pyrrhonismilla on kestävä vaikutus mieleen. Mitä tässä kontrafaktuaalisessa tapauksessa seuraisi? Hume *belief*-teorian mukaan ainakin eräät uskomukset ovat ihmisen hengissäpysymisen välttämätön ehto. Tästä seuraa, että universaali *epokhe* johtaisi välttämättä pyrrhonistin kuolemaan. Jos siis kaikki ihmiset jossakin yhteisössä olisivat kestävästi pyrrhonisteja, yhteisö välttämättä häviäisi ennemmin tai myöhemmin. Tähän tulkitsen Hume viittaavan vasta-argumenttinsa haarassa kaksi ja perustavan argumentaationsa jälleen *belief*-teorialleen.

Pyrrhonismin vallitsemisen välttämättömästä seurauksesta yhteisössä Hume sanoo, että se ei olisi edullista (beneficial) yhteisölle. Hume siis olettaa, että yhteisön tuhoutuminen ei ole sille edullista. Mutta millä perusteella Hume voi epäedullisuudesta päätellä hyvän kieltämiseen kuten hän vasta-argumentissaan ha-

luaa tehdä? Eikö epäedullinen voi olla hyvää millään tavalla? Millä perusteella pyrrhonistin kuolema ja yhteisön tuhoutuminen ei ole hyvä asia?

Tämän ongelman ratkaisemiseksi on tarkasteltava Hume yleistä hyväksynnän teoriaa, jonka hän esittää toisessa Enquiryssa. Hume moraalteoria on tämän teorian erikoistapaus. Teorian mukaan *x:n* vaikutus on hyvä, jos ja vain jos vaikutus on joko edullinen (advantageous) tai viihdyttävä (entertaining) joko yhteisölle tai *x:n* haltijalle (Hume 1998, 9.1 ja 3). Hume mukaan pyrrhonismin kestävä ja vallitseva vaikutus yhteisössä ei voisi olla edullista yhteisölle. Pyrrhonismin vaikutus ei siis täytä Hume ensimmäistä hyvän vaikutuksen kriteeriä. Jostain syystä Hume ei käsittele muita tapauksia eli edullisuutta *x:n* haltijalle ja viihdyttävyyttä yhteisölle tai *x:n* haltijalle. Voimme kuitenkin olettaa Hume hyväksyvän väitteen, että yksilön kuolema ei ole yksilölle edullista eikä viihdyttävää eikä yhteisön tuhoutuminen viihdyttävää yhteisön jäsenille. Uskon, että hän voisi hyväksyä väitteen, että kuolema ja tuhoutuminen ei ole hyvä vaikutus missään hyvän vaikutelman mielessä. Yhteisön tuhoutuminen on yhteisössä vallitsevan pyrrhonismin välttämätön seuraus. Voimme siis täydentää Hume argumentin toista haaraa päättelemällä, että pyrrhonismin kestävä vaikutus ei voisi olla hyvä. Faktuaalisessa tapauksessa on mahdotonta, että pyrrhonismilla on hyvä kestävä hyvä vaikutus. Kontrafaktuaalisessa tapauksessa on mahdotonta, että kestävä vaikutus olisi hyvä. Hyvä vaikutus ei ole mahdollista kummassakaan tapauksessa. Hume voi siis päätellä vasta-argumenttinsa päätelmään, että pyrrhonismin kestävä hyvä vaikutus on mahdotonta. ”Meidän täytyy vain kysyä sellaisen skeptisismien kannattajalta: *mikä hänen tarkoituksensa on? Ja mitä hän tavoittelee kaikilla näillä erikoisilla tutkimuksillaan?* Hän on välittömästi neuvoton ja ei tiedä mitä vastaisi”.

Millä perusteella Hume ajattelee, että hyvän vaikutuksen mahdottomuus on hyvä kriteeri hylätä pyrrhonismi? Tähän voimme jälleen hakea vastauksen toisesta Enquirysta Hume yleisestä hyväksynnän teoriasta. Humelle *x:n* hyödyllisyys tai viihdyttävyyden eli sen vaikutusten hyvyys on *x:n* hyväksynnän kriteeri. Hume esimerkiksi katsoo, että meillä on hyvä peruste hylätä niin sanotut luostarihyveet, koska niiden vaikutukset eivät ole hyviä. Ne eivät ole edullisia eivätkä viihdyttäviä yhteiskunnalle, eivätkä edullisia eivätkä viihdyttäviä hyveiden haltijoille eli munkeille. (Hume 1998, 9.1–3.) Hyväksynnän teoriansa perusteella vasta-argumentin päätelmä antaa Humelle hyvän perusteen hylätä pyrrhonismi. Hume hylkää pyrrhonismin, koska sillä ei voi olla kestäviä hyviä vaikutuksia. Toisin sanoen Hume hylkää pyrrhonismin, koska se ei voi olla hyödyllistä eikä viihdyttävää. Kutsun tätä Hume vasta-argumenttia pyrrhonismille hyödyllisyys-argumentiksi.

5. Päätelmä

Hume katsoo kumoavansa pyrrhonismin argumentilla, joka perustuu hänen kahden teoriaansa. Koska hän katsoo, että nämä molemmat teoriat ovat eksperimentaalisia, me sanoisimme empiirisia, Hume vasta-argumentilla pyrrhonismille on

empiirinen perusta. Siitä huolimatta se on luonteeltaan normatiivinen, mikä heijastaa empiirisen ja normatiivisen ongelmallista suhdetta Hume ajattelussa. Toisaalta Hume vasta-argumentti heijastaa tyyppillistä valistusfilosofian vaatimusta: filosofian pitää olla hyödyllistä. Tämä vaatimus saattaa vaikuttaa meistä oudolta. Filosofiankonseptio on tältä osin muuttunut.

Hume vasta-argumentin ytimessä on väite, että ihminen ei voi elää pyrrhonistina. Väitteellä on kaksi modusta. Ensinnäkin, ihmisen on mahdotonta elää jatkuvasti pyrrhonistina. Toiseksi, pyrrhonismi johtaisi kuolemaan. Väite on tuttu jo Sekstokselle, joten sen historia menee antiikkiin asti (Sextus 1943, 9.162–163 ja 165). Hume kontribuutiona voidaan nähdä teoreettisen perustan antamisen väitteelle. On kuitenkin huomautettava, että Hume pyrrhonismikonseptio poikkeaa Sekstoksen konseptiosta. Näin Hume vasta-argumentti ei osu Sekstoksen pyrrhonismiin.

Tulkintani mukaan Hume haluaa nimenomaan kumota pyrrhonismin vasta-argumentillaan (tästä ei välttämättä seuraa, että hän katsoo kumoavansa kaikki pyrrhonistiset argumentit). Kyseessä on Hume pyrrhonismin kielto tässä mielessä. Vasta-argumenttia seuraa akatemialaisen filosofian eli maltillistetun (mitigated) tutkimusta seuraavan skeptisismien esittely ensimmäisessä Enquiryssa. Näkemysni on, että Hume kannatti tätä skeptisismien muotoa, joka sisältää kaksi väitettä. (1) Yksikään uskomus ei absoluuttisen varma (Hume 1999, 12.3.24). (2) Inhimillinen tieto rajoittuu jokapäiväisen kokemuksen alueelle ja perustuu siihen (mt., 12.3.25). Akatemialainen skeptisismi mahdollistaa konstruktivisen ihmistieteen rakentamisen, joka oli Hume ääneenlausuma intentio (Hume 2000, intro). Ihmistieteen tulee vain perustaa teorianensa jokapäiväiseen kokemukseen ja rajoittua sen kohteisiin (mt.).

Sekstoksen näkökulmasta Hume on siis dogmatisti, ei skeptikko. Hume hyväksyy joitakin väitteitä filosofisen tutkimuksen kohteista tosina, koska hän rakentaa ihmislunnon teorian. Lisäksi hän esittää kiellon eräästä filosofian aiheesta, hän hylkää ja kumooa pyrrhonismin.

Tampereen yliopisto

Viihteet

- ¹ "admit of no answer".
- ² "admit not of so easy a solution".
- ³ Ensimmäinen argumentti Hume 1999, 12.1.7–14, toinen 12.1.15–16 ja kolmas 12.2.22.
- ⁴ Termi ei ole Hume oma vaan Hume-tutkija Peter Millicanin rekonstruktio. Yhtenäisyysprinsiippi lausuu, että kokematon on yhtenäinen koetun kanssa. Samankaltaisista syistä seuraa tai on seurannut samankaltaisia seurauksia kuin kokemuksesta. Hume mukaan tosiasiapäätelyn, joka on induktiivista, pätevyys riippuu tästä prinsiipistä.

⁵ "amazement and irresolution and confusion".

⁶ DNR:ssä Hume tosin hieman epäilee *epokhen* ekstensiivisyyttä antiikin pyrrhonistien kohdalla (Hume 1993, 35).

Kirjallisuus

- Barnes, Jonathan (2000), "Introduction", teoksessa Sextus Empiricus (2002), s. xi–xxxii.
- Bury, R. G. (toim. & käänt.) (1955), *Sextus Empiricus. Outlines of Pyrrhonism I* (Loeb Classical Library 273), Heinemann, London.
- Bury, R. G. (toim. & käänt.) (1959), *Sextus Empiricus. Against the Professors IV* (Loeb Classical Library 382), Heinemann, London.
- Hume, David (1779), "Dialogues Concerning Natural Religion", teoksessa Hume (1993), s. 29–133.
- Hume, David (1993), *Principal Writings on Religion including Dialogues Concerning Natural Religion and The Natural History of Religion*, J. C. A. Gaskin. (toim.), Oxford University Press, Oxford.
- Hume, David (1998) [1751], *An Enquiry concerning the Principles of Morals*, Tom L. Beauchamp (toim.), Oxford University Press, Oxford.
- Hume, David (1999) [1748], *An Enquiry concerning Human Understanding*, Tom L. Beauchamp (toim.), Oxford University Press, Oxford.
- Hume, David (2000), *A Treatise of Human Nature (1739–40)*, Norton, David Fate & Mary J. Norton (toim.), Oxford University Press, Oxford.
- Sextus Empiricus (1933), *Pyrroneion hypotyposeon*, teoksessa Bury (toim. ja käänt.) (1955), Harvard.
- Sextus Empiricus (1949), *Pros mathematicous*, teoksessa Bury (toim. ja käänt.) (1959), Heinemann, London.
- Sextus Empiricus (2000), *Outlines of Scepticism* (2. ed.), Julia Annas & Jonathan Barnes (toim. ja käänt.), Cambridge University Press, Cambridge.